

Régészeti feltárások az aquincumi katonaváros területén

(Budapest, III. ker., Fényes Adolf utca 4., Lajos utca 112.–Fényes Adolf utca 5., Szőlő utca 22., Vályog utca 6., Hrsz.: 17796, 17809, 17481, 17016/2)

2001. folyamán a római kori katonaváros leginpozánsabb korszakáról, a 3. századi városképről szereztek a legtöbb információt, tehát az év feltárásait ezúttal nem előkerülésük sorrendjében, hanem topográfiai helyzetük szerint ismertetjük. (1. kép)

A Fényes Adolf utca 4. telken, a MATHILDE 2000 Számítástechnikai Kft. új irodaházának alapozási munkái előtt végeztünk ásatást, ahol nyomon követhettük a limesutat nyugatról szegélyező épületsor egyik nagy lakóházának építéstörténetét.

Az aquincumi katonaváros észak-déli főútja, a limesút periodizációját már 1999-ben sikerült megfigyelni (MADARASSY 2000), ezúttal az út szélének csatornázását tártuk fel. A legkorábbi, Traianus éremmel keltezett sza-

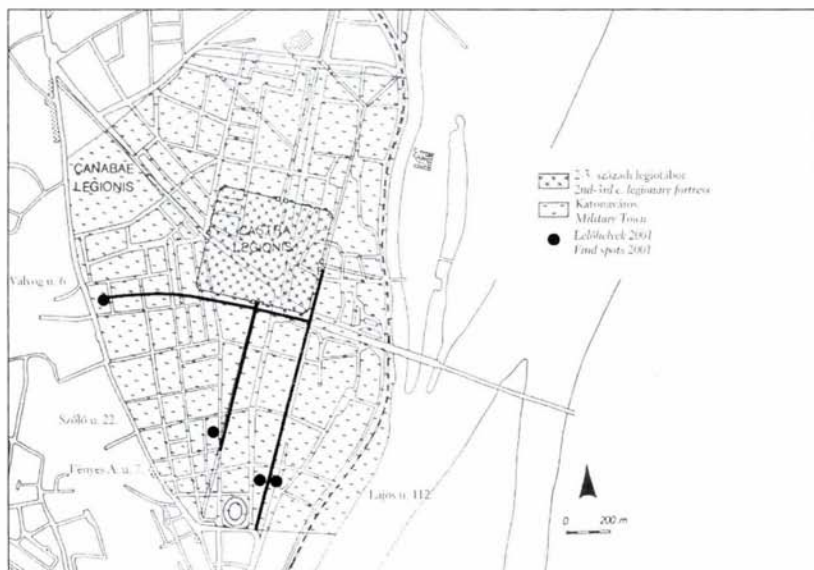
Archaeological excavations in the territory of the Aquincum Military Town

(Budapest III, 4 Fényes Adolf Street, 112 Lajos Street – 5 Fényes Adolf Street, 22 Szőlő Street, 6 Vályog Street, Lrn.: 17796, 17809, 17481, 17016/2)

In 2001, most of the information came from the most spectacular phase of the Roman period in the Military Town, the 3rd century urban context. Accordingly, the excavations will be described in a topographical order and not in the order of the time of their discovery. (Fig. 1)

Excavations were conducted on the lot at 4 Fényes Adolf Street preceding the foundation of the new office building of the MATHILDE 2000 Számítástechnikai Kft, where it was possible to study the construction history of one of the large dwelling houses in the row of buildings bordering the limes road in the west of the town.

The periodisation of the limes road, the north-south oriented main road of the Aquincum

1. kép: A 2001. évi ásások az aquincumi katonaváros területén
 Fig. 1: Excavations in the area of the Aquincum Military Town in 2001

kasz elbontása után ezt a csatornát a 2. század végén, majd a 3. században többször is megújították. Egészen a római kor végéig használatban lehetett, mivel kőanyagát csak a középkor folyamán, a közeli klarissza kolostor építésekor szedték ki. (MADARASSY-KÁRPÁTI 1998) (2. kép)

Az úttól nyugatra lévő, eredetileg átriumos – peristylumos típusú lakóház a második század elején létesült, központi udvarát pilléren nyugvó árkádos *porticus* vette körül. (FACSÁDY 1995; FACSÁDY 1999) Úgy tűnik, ugyanezt a

Military Town had already been noted in 1999 (MADARASSY 2000). This time, the channel running next to the road was unearthed. After the demolition of the earliest stretch, dated by a Trajan's coin, the channel was reconstructed several times at the end of the 2nd century and in the 3rd century. It must have been in use until the end of the Roman period, since the stone material was removed only in the Middle Ages for the construction of a nearby Franciscan nunnery. (MADARASSY-KÁRPÁTI 1998) (Fig. 2)

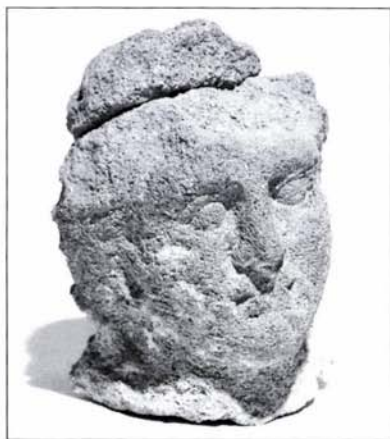

2. kép: A limesút nyugati szélén futó esatorna különböző periódusai (2-3. század)
 Fig. 2: Various periods (2nd-3rd c.) of the channel running along the western edge of the limes road

háztípust újították meg a század második felében. Ez a két periódus csak nyomokban volt megfigyelhető, mivel nagy valószínűséggel a 3. század első évtizedében a pilléreket alapozásuk legelső kősoráig visszabontották, s az új épületet valószínűleg több, elplanírozott korábbi ház helyén alakították ki. A 3. század folyamán azután ezt a nagy lakóházat többször is teljesen átépítették, megnagyobbították. Az egyik tereprendezés síttrétegéből faragott ajtókeret darabjai és egy finoman megmunkált női szobor töredékei kerültek elő. (3. kép) Az épület észak-déli kiterjedése kívül esett a megkutatott területen, csak keleti zárófalanak folyamatos keletebbre tolódását tudtuk dokumentálni. (MADARASSY 2000)

A volt Fényes Adolf utca 4. udvarán lehetett megfigyelni a 4. szá-

The dwelling house was originally built around an atrium - peristyle style - at the beginning of the 2nd century. The central yard was surrounded by an arcaded *porticus* supported by pillars. (FACSÁDY 1995; FACSÁDY 1999). It seems that the same house type was

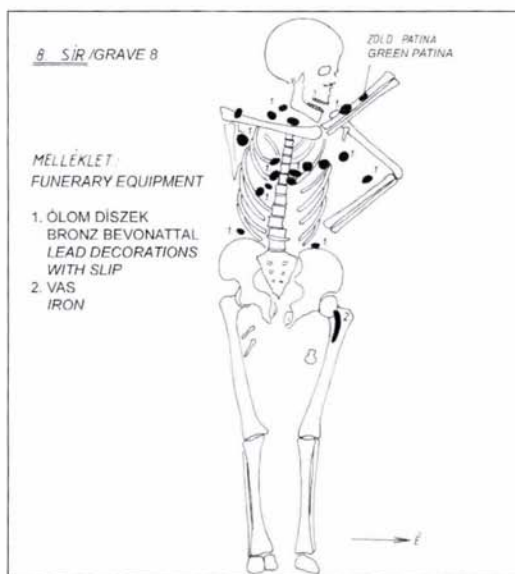
3. kép: Női szobor töredéke
 Fig. 3: Fragment of a statue

zadra keltezhető néhány falalpozás maradványait, de a hozzájuk tartozó padlószinteket az újkori rétegek már megsemmisítették. Az épület felhagyásának időpontjára csak következtethetünk. A területen nyolc későrómai sír került elő. Ez a sírcsoport az 5. századra datálható, egy fiatal nő sztyepei ízlésvilágot tükröző ruhadíszei alapján. (4. kép)

A Lajos utca 112.–Fényes Adolf utca 5. telken az OPUS Építő Kft. társasházának alapozási munkái előtt tártuk fel a limesüttől keletre eső római ház többperiódusú falait. A harmadik századi bővítésekkel kapcsolatban ugyanazt a tendenciát figyelhettük meg, mint az előző telken, az épület zárófala az átépítések során egyre nyugatabbra tolódott ki. A század középső harmadára pedig itt is beépítették az insula központi udvarát. (MADARASSY 2001)

Az utóbbi évek régészeti kutatásai nyomán úgy tűnik, az út nyugati felén álltak az előkelőbb, nagyobb alapterületű, díszesebb, gazdagabb házak, míg a szem-

renewed in the second half of the century. These two periods could be observed only in traces, since the pillars were pulled down to the lowermost stone courses, most probably in the first decade of the 3rd century. A new building was raised there, probably in the levelled territory of a number of former buildings. This large dwelling house was then also entirely rebuilt more than once and enlarged in the 3rd century. The remains of a carved stone door frame and the fragments a finely

4. kép: Fiatal nő sírja. Pallája szegélyén fém díszítések.
Fig. 4: Grave of young woman. The edge of her palla had a metal ornament

közti, keleti épületsor keskenyebb, szerényebb kivitelezésű lehetett. Ezt a feltételezést látszik igazolni a Szőlő utca 22. feltárása is, ahol a foghíjtelek statikai adottságai miatt, a PROPSZT Szerkezetépítő Kft. alapozási munkáival párhuzamosan végeztük az ásást.

A római topográfia alapján a katonaváros következő észak-déli főútja – mely a 2-3. századi legiotábor észak-dél főútjának *via principalis*ának meghosszabbítása – a mai Szőlő utca alatt húzódott, a telken előkerült épületmaradványok pedig az ezt az utat nyugatról szegélyező lakóházhoz tartoztak (lásd Dévai Bíró Mátyás tér 25-26., ugyanezen út keleti odalán). (MADARASSY 2000)

Az eredeti 2. századi házat itt is visszabontották a 3. század elején. Az újonnan kialakított reprezentatív épület belső dekorációjáról az itt előkerült falfestménytöredékek alapján alkothatunk képet. Az egyik terem boltíves mennyezete teljes egészében rekonstruálható. (5. kép)

A következő építési periódusban a falak kötőanyaga erősen sóderes, masszív habarcs, mely talán emelet ráépítésére is alkalmas lehetett. Az utolsó átépítés során a fűtésrendszert újították meg. Az épület felhagyását itt is későrómai sírok jelzik.

finished statue of a woman (Fig. 3) were found in the demolition layer in one of the landscaped areas. The building extended beyond the excavation area to the north and south. Only the gradual shift of the eastern closing wall toward east could be documented here (MADARASSY 2000).

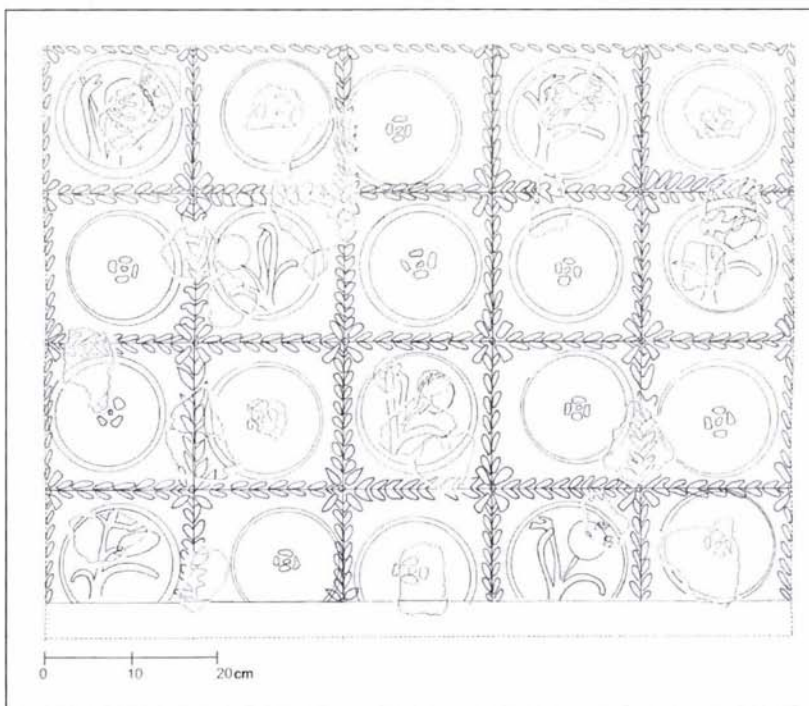
The remains of some wall foundations dated from the 4th century could be observed in the yard of 4. Fényes Adolf street. The relevant floor levels, however, have been destroyed by modern layers. We can only estimate the time when the building was abandoned. Eight late Roman graves were found in the territory. This grave groups can be dated from the 5th century after the dress ornaments of a young woman mirroring the characteristics of the steppe. (Fig. 4)

The multi-period walls of a Roman house east of the limes road were unearthened in the lot at 112 Lajos Street - 5 Fényes Adolf Street preceding foundation work on a block of flats by the OPUS Építő Kft. Concerning the urban expansion of the 3rd century, the same tendency could be observed as on the previous lot, that is, the closing wall of the building gradually shifted westwards as the result of the reconstructions. By the

A nyugati városrészben már korábban lokakizáltuk azt a keletnyugati utat, mely a 2-3. századi legiotábort délről szegélyező út meghosszabbítása. (MADARASSY 1996) A FISCHER-BAU Kft. tulajdonában lévő Vályog utca 6. telek feltárásán az ettől az úttól délre (MADARASSY 1997; MADARASSY 1998; MADARASSY 1999) fekvő lakóház építéstörténetét követtük nyomon.

middle third of the century, the central yard of the insula was established here too (MADARASSY 2001).

The archaeological investigations of the recent years suggest that the larger, more elegant, ornamented and richer houses stood on the western side of the road, while the row of buildings on the opposite eastern side must have been narrower and less fancy. This sug-

5. kép: Egy lehetséges mennyezet rekonstrukció (Kirchhof Anita)

Fig. 5: A proposed reconstruction of ceiling (Anita Kirchhof)

A katonaváros többi helyszínén megfigyelt tendenciáknak megfelelően, a 2. századi épületet itt is elbontották, az alapozás alsó kősora csak egy rövid szakaszon maradt meg. Az egész területet egy vastag, laza, sötétszürke, háziszeméttel, selejtes agyagkolloncokkal, kerámiatöredékekkel zsúfolt planírozási réteg borította. A leletanyag alapján ez a szemétreteg a területünkől nyugatra fekvő fazekastelep (PARRAGI 1971) elplanírozása, s feltehetőleg a markomann háborúk utáni tereprendezés idején került ide.

Ebbe a szemétretegbe lett beletámasztva a következő ház alapozása. Itt is, éppen úgy mint a város más lakónegyedeiben, minden periódusban fokozatosan új helyiségeket toldottak hozzá, (6. kép) majd az utolsó átépítéskor alakították ki a hypocaustumos fűtésrendszert.

A városrész kiürítése után a területet temetőnek használták. (TOPÁL 1996) A telken újabb ötven sírt tártunk fel, a sírparcella a mellékletek alapján a 4. század második felére keltezhető.

Madarassy Orsolya

6. kép: 3. századi, több periódusú fal és 4. századi sír beásása
Fig. 6: A wall of several periods from the 3rd century and a grave trench from the 4th century

gestion seems to be corroborated by the excavations at 22 Szőlő Street, where we had to work in parallel to the foundation work carried out by the PROPSZT Szerkezetépítő Kft. because of the static properties of the vacant lot.

According to the Roman topography, the next north-south running main road in the Military Town, which was the prolongation of the *via principalis*, the chief north-south road of the 2nd-3rd century legionary fortress, ran under present day Szőlő Street. The building remains found in the lot belonged to the dwelling house edging this road on the west (see 25-26 Dévai Bíró Mátyás Square on the eastern side of the same road) (MADARASSY 2000).

The original 2nd century house here too was pulled down at the beginning of the 3rd century. The

Irodalom/References:

FACSÁDY 1995 – FACSÁDY A.: Feltárás az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában. Aquincumi füzetek 1 (1995) 32-34.

FACSÁDY 1999 – FACSÁDY A.: Feltárás az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában II. Aquincumi füzetek 5 (1999) 65-76.

MADARASSY 1996 – MADARASSY O.: Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros nyugati peremén. Aquincumi füzetek 2 (1996) 53-60.

MADARASSY 1997 – MADARASSY O.: Régészeti kutatások a katonaváros nyugati szélén. Aquincumi füzetek 3 (1997) 48-53.

MADARASSY 1998 – MADARASSY O.: Újabb kutatások az aquincumi katonaváros nyugati felében. Aquincumi füzetek 4 (1998) 61-64.

MADARASSY 1999 – MADARASSY O.: Canabae legionis II Adiutricis. Roman Frontier Studies 17. Zala (1999)

MADARASSY 2000 – MADARASSY O.: Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros területén. Aquincumi füzetek 6 (2000) 46-55.

MADARASSY 2001 – MADARASSY O.: Kutatások az aquincumi katonaváros déli részén. Aquincumi füzetek (2001) 38-43.

inner decoration of the freshly built representative building can be imagined from the wall painting fragments found during the excavations. The domed ceiling of one of the rooms can entirely be reconstructed. (Fig. 5)

The binding substance used in the next construction period contained a high proportion of gravel. It was a compact mortar, which could, perhaps, support a second floor as well. In the last renovation, the heating system was renewed. The abandonment of the building is once again indicated by the presence of late Roman graves.

The east-west road, a prolongation of the road bordering the 2nd-3rd century legionary fortress in the south, had already been located in the western part of the town (MADARASSY 1996). The construction history of the dwelling house south of this road could be followed during the excavations in lot at 6 Vályog Street, which is owned by the FICHER-BAU Kft. (MADARASSY 1997; MADARASSY 1998; MADARASSY 1999).

Similarly to the tendencies observed in other parts of the Military Town, the 2nd century building was pulled down. Only a short length of the lowermost stone course of the foundation

MADARASSY-KÁRPÁTI 1998 –
MADARASSY O.-KÁRPÁTI Z.:
Újabb épületek az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában. Aquincumi füzetek 4 (1998) 48-54.
PARRAGI 1971 – PARRAGI GY.:
Koracsászárkori fazekasműhely Óbudán. Archaeológiai Értesítő 98 (1971) 60-79.
TOPÁL 1996 – TOPÁL J.: Későrómai sírok az aquincumi katonaváros nyugati peremén. Aquincumi füzetek 2 (1996) 50-52.

was left. The entire area was covered by a thick, loose, dark grey levelling layer densely mixed with household refuse, spoilt clay weights and sherds. Judging from the finds, this refuse layer came from the levelling of the potters' workshops west of our territory (PARRAGI 1971), taken here probably during the landscaping work which took place after the Marcomann wars.

The foundation of the next house was dug into this refuse layer. Here, just as in other housing districts of the town, the building was gradually enlarged by new rooms in each period, (Fig. 6) while the *hypocaustum* heating system was added during the last reconstruction.

After the district had been evacuated in the 4th c, the territory was used as a cemetery (TOPÁL 1996). A further fifty graves were unearthed on the lot. The finds date the cemetery parcel to the second half of the 4th century.

Orsolya Madarassy